

Lars Erik Larsson:

Sörmländska spelmän

En bok som aldrig blev tryckt.

Successivt utökad och illustrerad.

[Läs efterskriften!](#)

Klicka på namn i listan så kommer du till resp. person:

Vi välkomnar ändringar, tillägg och foton!

ZETTERLUND GERDA se LANTZ GERDA.....	3
ZETTERSTRÖM JOHAN fiol	3
ZETTERSTRÖM JOHAN PETTER (JANNE) fiol.....	3
ZETTERSTRÖM CARL ERIK fiol	3
ÅBERG ANDERS FREDRIK fiol	4
ÅBERG GUSTAF DAVID fiol	4
ÅKERBLAD MAGNUS orgel, fiol.....	4
ÅKERBLOM KARL HJALMAR fiol, sång.....	10
ÅKERLIND ERIK, "NYDALSSKRÄDDARN" fiol.....	11
ÅKERSTEIN JOHAN ALBERT fiol, orgel	12
ÅHR GUSTAF fiol	12
ÅRDALAFLICKAN fiol	13
ÅSTRÖM KLAS fiol.....	13
ÖBERG ANNA se LENNGREN ANNA ANDERSDOTTER.....	13
ÖBERG AUGUSTA MATILDA se BRÅDD AUGUSTA MATILDA ANDERSSON	13
ÖBERG JOHAN AUGUST sång	13
ÖBERG JOHAN ERIK sång	13
ÖBERG KARL JOHAN EMIL upptecknare	14
ÖBERG KNUT ALFRED fiol	14
ÖBERG KNUT JOHAN EDMUND fiol mm.....	14
ÖHLANDER DANIEL AUGUST fiol, basfiol	15
ÖLIN LARS EDVARD fiol.....	15
ÖSTERBERG HALTA.....	15
ÖSTERGREN PER GUSTAF fiol.....	15
ÖSTERLUND GERDT CARL fiol	15

ÖSTERLUND LARS JOHAN fiol	16
EFTERSKRIFT	17

ZETTERLUND GERDA se LANTZ GERDA

ZETTERSTRÖM JOHAN fiol

Sockenskräddare från Fagersta, Sorunda s:n.

Född 22/1 1797 i Solberga, Sorunda s:n.

Son till skräddaren Jan Erik Zetterström och Greta Grönberg.

Död 28/4 1851.

Gift med Eleonora Gustafva Lundberg.

Hans söner Johan Petter (Janne) och Carl Erik Zetterström var också uppskattade fiolspelmän. Även dottern Margareta Christina spelade fiol, men bara i smyg.

ZETTERSTRÖM JOHAN PETTER (JANNE) fiol

Skräddare från Fagersta, Sorunda s:n.

Född 14/5 1833 i Fagersta, Sorunda s:n.

Son till spelmannen och sockenskräddaren Johan Zetterström och Eleonora Gustafva Lundberg.

Död 11/7 1891.

Gift med Anna Christina Larsdotter.

Han finns omnämnd i en förteckning över Sorundaspelmän i SSF:s arkiv i Malmköping. Även brodern Carl Erik var fiolspelman.

Jannes son Carl Johan gifte sig med spelmannen Per Olof Anderssons dotter Anna Catharina. Fru Margit Hultman från Stockholm berättar i brev till Thure Enberg den 28/4 1973:

”-----

På det bröllopet, som ägde rum i Fagersjö den 7 nov. 1886 var min mamma och moster tärnor, eftersom de var brudparets närmaste släktingar. Så nog har jag hört åtskilligt om det bröllopet (och jag har antecknat det också).

Fagersjöbröllopet hörde i det närmaste till barndomens sagoskildringar. Mamma brukade berätta för mig och mina syskon:

– All mat och ljusen spelades in, ty ni ska veta att farbror Janne och Pehr Olof Andersson i Aska var socknens storspelmän och så spelade förstås Carl Arvid Rosenberg. Han var ju med, då han tillhörde släkten. (Hans farmor var född Zetterström. Och så morfar förstås. Det var Carl Erik Z).

Jag nämnde ovan att Carl Eric och Janne var bröder och för att göra släktsambandet ännu starkare så gifte de sig med två systrar Inga Brita och Anna Christina Larsdotter i Norr Enby.
(Brevet ingår i SSF:s samlingar i GW-stugan, Malmköping)

ZETTERSTRÖM CARL ERIK fiol

Skräddare, hemmansägare och nämndeman från Norr Enby, Sorunda s:n.

Född 5/1 1826 i Fagersta, Sorunda s:n.

Son till spelmannen och sockenskräddaren Johan Zetterström och Eleonora Gustafva Lundberg.

Död 31/1 1889.

Gift med Inga Brita Larsdotter.

Han blev utnämnd till nämndeman 1864, ordförande i Sorunda kommunalnämnd 1866-70, landstingsman, häradsdomare 1876.

Även brodern Johan Petter (Janne) Zetterström var fiolspelman.

ÅBERG ANDERS FREDRIK fiol

Snickare från Malmköping, Lilla Malma s:n.

Född 1/11 1816 i Ökna, Vadsbro s:n.

Son till salpetersjudare Anders Åberg och Brita Christina Thorin.

Död 30/10 1895.

Gift med Brita Christina Råström.

Åberg bodde efter sitt ingångna äktenskap i Vadsberga, där han var verksam som snickare.

Pehr Nilsson, spelman från Handen, var vänlig nog att ge mig uppgifter om Åberg. I brev berättar Nilsson:

”Makarna, som fick tre barn, flyttade 1851 från Vadsbro till Malmköping i Lilla Malma s:n. Att Anders Fredrik skulle ha varit spelman styrks inte på annat sätt än att det än i dag finns åtminstone två fioler av hans hand bevarade. Den äldre är från 1876 och den yngre från 1884. Det var väl sannolikt så, att han kombinerade sitt yrke, snickarens, med fiolbyggande och även med spel. Fiolen från 1884 har en tid tillhört spelmannen Sven Forsberg i Vadsbro.”

Nilsson tillägger i ett PS:

”Medan jag sitter och skriver ner detta, kommer jag faktiskt ihåg en sak till som är ganska lustig. Jag har i min ägo den yngre av de båda fioler som Anders Fr. Åberg tillverkade. Den kom till min familj som arv efter min fars morbror, Oskar Åberg. Vad jag vet mig ha hört spelade Oskar aldrig själv, men hade lovat min far att han skulle få arva fiolen. Sedan Oskar var död och far min skulle få fiolen, fanns den inte längre kvar vid Höglid, utan jag kommer ihåg att vi fick hämta den nere i Vadsbroby.”

ÅBERG GUSTAF DAVID fiol

Jordbruksarbetare från Höglid, Vadsbro s:n.

Född 13/6 1850 i Höglid, Vadsbro s:n.

Son till torparen Carl Gustaf Åberg och Carin Andersdotter.

Död ogift 24/9 1926.

Han var brorson till fiolbyggaren och spelmannen Anders Fredrik Åberg. Pehr Nilsson från Handen har i brev berättat för mig om Vadsbrospelmanen:

”David levde hela sitt liv vid Höglid och dog där. Att han trakterade fiolen finns det belägg för. Min far, Edvin Nilsson, som vistades vid Höglid som barn somrarna 1915-24, hörde själv David spela.

Det tunga arbetet i jordbruket hade dock fått fingrarna att stelna, och det lät inte särskilt vackert. Det han spelade var mest valser. I unga år lär han ha varit med och spelat till dans på de ställen, där ungdomen träffades. Att det inte blev så mycket spela av längre fram i livet kan kanske också bero på det stränga regemente som Davids fyra år äldre syster Anna-Lovisa förde på gården. Att ha tid och sitta och spela var närmast ett bevis på oföretagsamhet, och sådant var strängeligen förbjudet. Till detta kan nämnas att den betydligt mer namnkunnige spelmannen Sven Forsberg växte upp vid Björktorp, ett av de närmaste granntorpen till Höglid.”

ÅKERBLAD MAGNUS orgel, fiol

Organist från Österåkers s:n, och inspektör på Forsby gård, Österåker.

Född 16/10 1747 i Österåkers s:n.

Son till soldaten Lars Gröfsberg.

Död 29/11 1834.

Gift 1:o med kammarpigan Catharina Bonnevier.

Gift 2:o med Anna Christina Broman.

Under tiden Åkerblad tjänade som Österåkers församlings organist fanns under en tid på Forsby herrgård en informator vars namn var Magnus Stagnelius och som också var en utmärkt fiolspelar. Millerste-Kal har i sina anteckningar från Österåker berättat om hur Åkerblad och Stagnelius ofta spelade tillsammans,

Åkerblad clavecin d'amour och Stagnelius fiol "de sirligaste menuetter, gavotter, chasonne, dance polonaise, angläs, till och med den nya dansen spelades som kallades cadrille à la France.

Organist Åkerblad spelade även solo å clavecin d'amour mycket omtäckta kompositioner av Couperin. I sitt riktiga esse blev han, då han på polska fiolen spelade solo chasonne i D-moll av J.S. Bach. Det var Forsbyherrskalets favoritmelodi och efter detta stycke blev applåder som åskväder."

Omkring 1790 flyttade greve Gyldenstolpe från Forsby till Stockholm, och sockenborna saknade den omtäckte greven, som varit så god och glad.

Millerste-Kal skriver:

"Organist Magnus Åkerblad torde dock känt denna saknad störst. Visserligen hade han sin organistsyssla kvar, men den polska fiolen och de trevliga festerna på Forsby, då även han, den enkle musikern, blivit uppskattad av sin tids högsta societet. Allt detta blev efter grevens avflyttning blott ett vackert minne, och organist Åkerblad uppsatte även en skrift över dessa vackra minnen och vad han i övrigt fått veta om polska fiolens öden och ägare fram till år 1790. Och vid något över 70 års ålder lämnade organist Åkerblad denna skrift till sin vikarie och efterträdare Ulric Törnblom."

Ungdomens nöjesliv har ju i alla tider engagerat vissa personer och vänner av ordning. Förhållandet i Österåker i slutet av 1700-talet belyses i ett sockenstämmoprotokoll av d. 13/11 1785 så lydande:

"5:to. Som det oförsvarliga sjelvsvåld börjat inrota sig i Församlingen, att Tjenste Folk och ungdom företagit sig, att om nätterna löpa By emellan och föröfva hvarjehanda odygder, så förmanades, icke allenast Föräldrar och Husbönder, att hafva noga och alfvarlig uppsikt på Barn och Tjenstefolk, väl vetande att de inför Gud skola svara icke allenast för sina, utan ock för deras gärningar, som blifvit dem till vård anförtrödde, om de genom flathet och Försummande af förmaningar och näpst uti deras odygder deltaga, utan ock ålades en Riksdaler Specie Plickt på den, vare sig Barn eller tjenstehjon, som utan Föräldrars och Husbönders vettskap och tillstånd om nätterna vistas utom Föräldrars och Husbönders hus vår, sommar höst eller Wintertid.

6:to. Samma vites bot, en Riksdaler, ålades ock de Föräldrar och Husbönder, som ej hafva uppsikt på sina Barn och Tjenstehjon, utan genom flathet och Försummelse lemna dem tillfälle till den nyssnämnde osed och oordentlighet, och blev öfverenskommit, att Plikten genast och utan skonsmål kommer att af den brottslige uttagas.

7:mo. Som de vid Michaelismessotiden och andra stora Högtider bruklige Lektugor bidragit och bidraga till flera oordentligheters och odygdens utförfvande och i synnerhet Tjenstedrängar missbruka den af Höga Lagstiftaren Tjenstehjonen förunnade så kallade Fri veckan, till supande och fylleri, hvarigenom den delen, som af Lönen kan vara öfrig, förlösas. Så kommo Församlingens Ledamöter öfverens, det skulle alla Lektugor vid Michelsmessotiden och större Högtidsdagar vara hädanefter alldeles förbudne och afskaffade, och att den, som befinnes till sådana lektugors anställande lämna Rum, vara förfallen till En Riksdalers böter som och genast af den brottslige kommer att uttagas.

8:o. Det så kallade Staffans Skede, så orimligt och emot Högtidens helgd stridande, blef ock vid samma Vite eller En Riksdaler förbudet."
(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Överheten har aldrig haft det lätt. Trots mängder av påbud och förbud, som ålagts simpelt folk för att hålla onödigt överdåd tillbaka, sticker alltid någon liten lustigkurre fram nosen flinande, medan han dold bakom ryggen bär fiolen, harpan, klarinetten eller rentav papperet och pennan skapande folkliga och simpla visor och melodier. Bör poesi och musik endast njutas av vissa privilegierade eller...?

Låt oss ta del av följande citat ur protokollet av d. 7/12 1788 från sockenstämman med Österåkers sockenmän:

"3:o. Berättade Pastor, huru Prästerskapet med största grämelse förspordt:

1 mo: huru en dumm och vanartig digtare kringspridt någre orimliga rimer, som skola innehålla, vet icke hwad för hädiska infall, dem han skall lära sitt barn i stället för barnaläran af Guds ord. Dem och andra så dumma, och orimliga, som han skall roa sig af, hade man kunnat föreställa att ibland en uplyst Församling Sådan syndig dårskap skulle lidas, twiflandes ingalunda det ju alla rättsinniga lära winlägga sig att upspana Poeten, på det han må krönas med vederbörlig näpst: och till förekommande af slik förargelse hädanefter öfverenskomma Församlingens ledamöter enhälligt att belägga den, eho han wara må, med 1 Riksdaler Specie Plickt, som sådana Rimm, antingen hädanefter Sjelf digtar om andra eller ock sjunger efter andras föreskrift; hwilken Plickt Sexmannen i hvars Rota, den brottslige wistas, genast bör uttaga, och till Kyrkan inlämna.

Skolandes Pastor i fall den brottslige wägrar Samma Stadgade Plickt utgifwa, genast anlita Krono Länsmannen om handräckning till utbekommande af 1 Riksdaler tillika sex- och åldermän noga efterspana den, så sådana ohyggeliga Rimm eller visor hädanefter antingen digtar eller sjunger, och den samma hos Prästerskapet genast angifwa, på det han må kunna undfå wederbörlig warning och näpst för dylik osed."

Ja, ack ja. Rimmen har inte kunnat spåras, men med tanke på med vilken styrka och kraft prästen agerade, må visan eller dikten ha varit alldeles enastående oanständig, och vi vet ju att gamla tiders folkpoeter verkligen kunde få till det.

Vid samma sockenstämma behandlades en annan händelse, som verkligen förefaller fantastisk:

”4:o. Sade och Inberättade Pastor huru alla af Församlingens rättänkta och ägta ledamöter tillika med Prästerskapet må högeligen förtryta, hwad hände nästledne Michaelis-mässnatt Bröllopsgästerna i Boda, en händelse som man förmodligen i förflutne tid aldrig förspordt, att en hop arga bofwar ej allenast löst och bortkastat Gästernas hästar, utan ock väldigt upp och neder på en säng, där ett barn tillika med modren skola legat; detta torde, sade Pastor, mången mer le åt, än förtörnas öfwer; men det war dock ett onsko fult gäckeri, ett Swårt Sabbatsbrott, ett djefwulskt företagande på de Heliga Änglars Högtidsdag, om sådant får bedrifwas utan noga undersökning och tillbörlig näpst, ho kan då bli säker för Sådant, eller dylikt öfwerwäld i sina Huus och menlösa samqwäm; och emedan ingen af Församlingens ledamöter kunde uptäcka ho den eller de warit som sådan förargelse ordsakat, önskade Pastor att Gud motte gifwa hwarjom och enom nit emot det onda, på det att inom denna Församling må frid och Ära bo, samt ordning och Skick winnas.”

(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Ett annat oskick som överheten var tvungen att stävja delges oss i mom. 7 av sockenstämmoprotokoll den 17/5 1789:

”7:o. Emedan Församlingens ungdom emot förr gifna förmaningar, nu åter skolat taga sig den oseden att Lögerdagsnätterna lysa Kräfter, fann Församlingen nödigt, till bibehållande af Skick inom Församlingen, och förekommande af dylik osed, att belägga den eller de, som Sådant hädanefter beträdas, till 24 Skillingars Plickt, Kyrkan tillhörig, och åligger det Sexmannen i hwars Rota den bråttslige wistas, att utan Skonsmål Samma Plickt genast uttaga, och till Kyrkan inlämna.”

(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Vem kan begripa vad det är för osed att fånga kräfter på lördagskvällarna. Var det möjligen så, att en del av församlingsborna ville bevaka egna intressen i kräftvattnen? Man kan undra.

Vid sockenstämma den 22/5 1791 behandlades ett par ärenden, som båda angick Magnus Åkerblad:

”-----

4:o. Erhindrades Församlingen huru vackert och Anständigt vid Gudstjensten wore, om Prästen för Altaret swarades af någon Wiss, i det stället nu hitintills hela Församlingen swarat; och som Församlingens ledamöter funno att sålunda i Andra Församlingar ske plägar, så wäl som att sådant vore anständigare, anmodade de Inspektoren och Organisten Herr Magnus Åkerblad, att hädanefter Swara Prästen, som efven lofwade att fullgöra denna Församlingens begäran, hvidan Församlingens Ledamöter, hwar och en i sina Hus borde härom kundgöra de frånvarande af bägge könen.”

Av detta kan man antaga att Åkerblad var begåvad med en välljudande och stark stämma, som väl passade att låta ljuda under växelsången vid mässan.

Fortsätter man sedan att läsa punkt 5 i samma protokoll finner man, att trots de dubbla tjänsterna, dels som församlingens organist och dels som inspektor vid Forsby, var det ganska knapert i Åkerblads hem, speciellt efter hustruns död:

”5:o. Tackade Herr Inspektoren Magnus Åkerblad Församlingen för all bewist godhet vid alla tillfällen, så wäl som Han tillade det hans åstundan alltid varit, vara Församlingen till nöjjes, och någon återtjänst, förmodandes ock, att Han så wäl under Sin tjänstetid såsom Inspector på Forsby, som äfven Organist inom Församlingen nu snart i 20 års tid, icke vetandes och viljandes Sökt något annat än befrämja hvars och ens bästa efter Sin förmågo, Så wäl, som tillbörligen sköta sin anförtrodde Syssla vid Kyrkan, Frågade vänligen Församlingens ledamöter; om de icke af vanlig godhet, i anseende till hans nu satta Svåra omständigheter, och många Moderlösa barn, dem han ensam hafver att draga försorg för, vore villige, att meddela honom något höö, efter råd och förmågo, till bergning för sine Creatur, emedan han nu snart torde komma att flytta till sitt Lilla Boställe, hwarest foder för Creaturen är ganska litet och otillräckeligt; Swarade Församlingen gemensamt, det de efter förmågo härtill villja bidra och låfvade derföre En Hvålm höö på Gården, men Ättersta By låfvade den del de äga i den så kallade Kalfholmen i Hullasjiön belägen, att låta Herr Inspektoren tills vidare få bärga, för hvilken Församlingens ynnest och godhet, Herr Inspektoren Åkerblad vänligast tackade.”

(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Friveckan vid Mickelsmäss gav prästerskapet många gånger anledning att ingripa mot ett visst överdåd från de tjänstlediga ungdomarna, vilket framgår av följande citat ur sockenstämmoprotokoll av den 29/9 1793:

”-----

3:0. Förestältes af ordföranden huru man under den nu instundande Michaelismässoveckan skulle säkrast afböija det oljud, buller, förargelse och hvarjehanda ogudaktighet som förut icke sällan sports på desse frihets dagar hvilka tvärt emot Höga Öfverhetens afsigt med dess förunnande likväl på ett ej mindre oanständigt än lastbart sätt af tjenstehjon och ungdom blifvit missbrukade; till hvilken ända nu ock Socknestämмо Protocolterne af den 13de November 1785 och den 4de December samma år blefvo upläste, hvilket sednare utsätter ett fördubbladt vite af 2 Riksdaler för den Husvärd som vid Michaelismässotiden och på stora Högtidsdagar lämnar tjenstehjon och ungdom rum till Lekstugors hållande. Hvarefter, sedan alle i gemen och hvar och en i synnerhet blifvit förmanade till en stilla, Christnom anständig och Gudi behageligandel de ock nu på det eftertryckeligaste erhindrades att ställa sig förberörde Socknestämмо Protocol till nogaste efterrättelse.”

Men det var inte bara ungdomarna som hoppade över skaklarna. Även äldre till synes stadgade fruntimmer kunde understundom demonstrera vissa överdrifter i sättet att roa sig. Härom talar fortsättningen av nyss citerade sockenstämmoprotokoll:

”4:o. Underrättades församlingen huru Socknemannen Pehr Larsson uti Nederhulla Norrgården, såsom Kyrkovagt Dom. 13 p/ost/Trinit/atis/ (den trettonde söndagen efter trefaldighet) eller 25te Nästledne Augusti för prästerskapet efter Gudstjenstens slut angifvit: det han funnit Jöns Erssons hustru Karin Nilsdotter uti Åttersta Södergården och Eric Simonssons Son Pehr Pehrsson uti Blomsterhults Stugan vid Kyrkan af starka drycker öfverlastade; den förra sittande utanföre Kyrkodörren, och den sednare liggande vid Kyrko-muren sofvande.

I detta mål begärtes nu Socknemännens utlåtande jemte de uplysningar, som till utredande af denna Sak tjena kunde, men som hvarken Hustru Pehr Karin Nilsdotter eller gossen Pehrsson voro närvarande, eller någon annan af Socknemännen kunde vist veta huru tillgångit var, utom det, att Jöns Ersson nu sade, att dess hustru på samma dag, efvensom förut och efteråt varit mycket sjuk och Eric Simonsson likaledes till sin sons Pehr Ehrssons urskuldande förebar dess sjuklighet; kunde Församlingen nu ej annat än uppskjuta denna sak till dess de anklagade sjelfve häröfver fingo afgifva sitt svaromål och Olof Larssons hustru i Berga Mellangården samt Olof Pehrssons hustru i Säby Norrgården härom gifvit sitt vittnesbörd, hvilke, efter Pehr Larssons berättelse, tillika sedt hustru Karin Nilsdotters belägenhet, med hvad mera som med henne på ofvannämnde Söndag sig tilldragit.”

Prästen, som skrivit protokollet, har tydligen i sitt sinne varit en aning upprörd i det han kallat den överlastade ynglingen dels Pehr Pehrsson, dels Eric Pehrsson för att så småningom fastna för det rätta: Pehr Ersson. Och där sitter församlingens herde lik en spindel mitt i skvallerväven. Hör punkt 5:

”5:o. Som öfver afskedade Soldaten Lars Gröfsbergs hustru Kjerstin Larsdotter i Hullstugan likaledes inlupit klagomål: det hon under nästledne Sommar, flere gånger skolat ohelga Sabbaten med allehanda Lekamliga Sysslors förrättande, såsom hö- och Sädesbärgning, med mera, fråga des om denna angifvelse ägde någon grund? Hvarpå Eric Pehrsson i Hullstugan svarade: att icke allenast han, utan ock Olof Olofsson i Olofstorp kunde intyga sanningen deraf, Men då Kierstin Larsdotter nu icke eller var närvarande, kunde i förberörde ämne icke något annat beslut tagas, än att uppskjuta denna sak till nästa sockenstämma, då hustru Kjerstin Larsdotter borde af Sexmännen i Roten tillsägas, att sjelf personligen inställa sig för Sockenstämman och andre Wittnen till hennes vidare öfvertygande inkallas.” (Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Följande sockenstämmoprotokoll saknas, varför det förblir okänt vilka straff dessa personer ådömdes.

Men år 1795 vid sockenstämma den 11/10 var det färdigt igen. Tjänstehjon och ungdomar och deras leverne vid friveckan var åter på tapeten:

”2:do. Förestältes Församlingens ledamöter, huru Presterskapet tid efter annan, ifrat emot det gränslösa sielfsvåld, som tjenstehjon och annan upväxande ungdom liksom genom vahnna tillskansat sig, i det de, under den af Kongl. Maj:t tjenstefolk i nåder förunte (förunnade) friveckan utsväfva i allehanda Oordentligheter, medelst ett utomordentligt dantsande, hvarvid fylleri, slagsmål, svordom, ropande och skriande ej sällan förefalla, under deras Kringstrykande ifrån den ena byn till den andra, ej mindre till den alra Högstes förtörnelse, de välartades förförande (genom så lastbara efterdömen) än till alla rättsinnigas största förargelse – hvarå nog ojäfaktiga bevis kunde anföras. Jemte det, att nu Föräldrar och Husbönder alfvarligen påmintes om den plicht, som vid barna uppfostran med deras ansvar så nära förbunden är, och att med tillbörlig näpst anse lastens utöfning hos sitt tjenstefolk, till vinnande af goda och dygdiga medborgare innom samhället, uplästes Socknestämмо Protocollet af den 13 de November 1785 och 7de Momentet om Lekstugors afskaffande besagde tid till slika lasters förekommande, som nu ej allenast till alla delar uplifvades; utan ock ökades till 4 Riksdalers vite för den Husvärd, som, vid samma tid lemnar rum till lekars anställande, utom den Skam och nesa en sådan derigenom ådrager sig som på sådant sätt vill störa det allmänna lugnet och säkerheten.

Till följe häraf, öfverenskommo och nu Socknemännen, att med 16 skillingars vite belägga den eller dem, som under hvarjehanda förevändning sammanskocka sig, att stryka omkring ifrån det ena stället till det

andra, äfven som den hvilken åstadkommer oljud, eller annan förargelse plichtar särskildt 1 Riksdaler, hvilka böter Kyrkan tillfalla. Den förfördelade här vid obetagit att lagligen tilltala den brottslige, och Konungens Rätt härvid förbehåller.”
(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Här var det inte lätt att vara spelman, så infamt påpassade som ungdomen var av församlingens pastor. Och den stackars organisten Åkerblad hade klagomål även han att delge sockenstämma, men klagomål av helt annat slag:

Ur sockenstämmoprotokoll av den 16/10 1796:

”-----

9:o. Uplästes ett af Organisten Herr Magnus Åkerblad till Sockenstämman ingifvit Memorial med begäran att få det i Protocollet intagit af följande innehåll:

1:o. Får undertecknad ödmjukeligen tacka Församlingen som på Wallborgsmässa Socknestämman år 1791 låfvade att årligen lefverera 1 hvålm Hö på hvarje helt hemman till något understöd för dess Creatur, men som nu snart 5 ½ år sedan äro förlupne, på hvilken tid en del af Församlingen aldeles fullgjordt sina löften men åter en del något, och en del aldeles intet, hvilket efter Upbörds Boken derå kunde nämnas, men i hopp att samma rester som ännu utestå redligen inkomma så må det nu tils vidare vara förlegat; Församlingens yttrande häröfver torde väl vara den, att Organisten sjelf borde afhämta detta Höet under Bergningstiden, som ock undertecknad gerna medgifver, men som ingen möjlighet synes att hvarken nu eller på framtiden kunna föda häst intet eller att under Bergningstiden få lejja något till detta höets afhämtning, så kan Församlingen sjelf finna huru rådlöst det synes vara, aldenstund jag flere gånger måst besöka en 12, 14 och 16 ställen under såningstiden, och åter till qvarnresor med mera, men måst ohulpen bortgå, hvar till således åtgått flere dagar, och tiden fruktlöst förlupit, hvarigenom jag mist i Skörden en 2 till 3 Tunnor Spannmål om året, för att emot min vilja så, flere veckor sednare, än som bordt vara på de Åkrar jag med intet liten Kostnad uti någorlunda stånd och ordning satt.

2:o. Frågas Församlingen, huru Organist Bostället som nu är Donerad för Församlingens räkning skall underhållas, jag menar med husbyggnad och dess reparationer, jag här nu på ungefär 3ne års tid gjordt en Kostnad på Husen för omkring en summa af 30 Riksdaler för hvilken orsak jag satt mig i en betydande skuld som Församlingen intet har svårt att kunna finna då min lön in alles af Socknen och Kyrkan bestiger sig till 300 daler kopparmynt, och 2 Tunnor Spannmål om året: det är omöjligt hvarken för mig eller någon annan att derutaf kunna lefva och kläda sig eller hålla husen vid magt.

Vore väl mycket mera att anföra som högst nödigt, emedan ännu flere reparationer på Boningsbyggningen är nödvändige, men lämnar nu detta för denna gång till denna Respective Församlings ompröfvande, huru och på hvad sätt jag skall komma skadelös ifrån den Kåstnad jag gjordt och hvilken för framtiden bör underhålla husen på Bostellet. För äran framlefva Österåkers Respective Församlings ödmjuka tjenare. Jerusalem d 16de October 1796. Magnus Åkerblad.

10:o. Detta togs af Församlingen i ömmaste öfvervägande, men som en del nu redan vore bortgångne, då andre för sine enskildte Personer låfvade till Herr Åkerblad utgöra det begärte understöd af foder en hvalm af gården, men somlige åstundade häldre betala samma hö efter något vist i Penningar, tillstyrktes Herr Åkerblad att till Protocols Justeringen nästa söndag författa en lista å Socknens Hemmans brukare, då hvar och en om betalnings Sättet med Herr Åkerblad i förberörde ämne kunde öfverenskomma.”
(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Åkerblads ekonomi var som synes inte den bästa, och hur det gick med det hö, han blev lovad att få, vet vi inte, då det ej angivits i bevarade protokoll, men vid sockenstämma den 2/6 1799 togs åter hans magra lön upp till behandling:

”-----

3:o. Lemnades till Församlingens Hög- och respective Innevånares öfvervägande, huru billigt, rättvist, och Christeligt det syntes vara, att i anseende till Organisten Herr Magnus Åkerblads nu ägande lön, som på intet sätt var afpassad efter nu varande tids updrivna och nästan gränslösa priser å nödvändighets vahrer, nu påtänka: Huru den utan Församlingens särdeles betungande kunde ökas och Herr Åkerblad i så motto hjälpas utur de tryckande omständigheter i hvilka han nu befannt sig; men icke annorlunda kunde milldras, än att han af Församlingen med välvillighet tages under armarna genom någon påökning af lön till förekommande af en för Honom ej mindre smärtesam än Församling vanhedrande brist af det oumgengeligaste till bergning och en tarfvelig utkomst med Hustru och barn.

Hvarefter ock sedan Herr Åkerblad blifvit anmodad att inför denna Socknestämman upgifva hvad han som lön nu verkligen hade, och Han derpå svarat, att den hittills icke upgjordt 2ne fulla Tunnor säd, och i penningar icke mer än 16 Riksdaler 32 skillingar, hvaraf efter nu varande krono utskulder beräkning 1/3 del årligen afgått; vågade ordföranden föreslå och Socknemännens ompröfning underställa: om icke Åkerblads lön i Spannmål kunde ökas till 1/4 dels Tunna af hvarje helt Mantal, och i samma proportion af Herr

Bruks Patron, jemte en och annan Församlingens Ledamot Höggunstigt och ädelmodigt med bifall understöddes, men af de fläste aldeles förkastade.

Efter mycken ventilation öfver detta ämne stannade Socknemännen omsider i det beslut: Att till Herr Åkerblad hädanefter årligen betala 1/8 dels Tunna (en ottonde dels) af hvar helt Hemman och efter samma beräkning i proportion af de mindre.

Herr Bruks Patron Holterman, som gerna önskadt ge Herr Åkerblad, efter den först gjorde propositionen, af Socknens Innevånare gemensamt understött och Hulpen, täcktes dock nu för sitt ägande Sätterie Forsby lofva En och en half (1½) Tunna Spannmål årligen förmodande derjemte det en hvar efter råd och omständigheter, i betraktande af Åkerblads knappa villkor med välvilja och ömhet ännu något ökade hvad honom som Organist denna gång blifvit bevilljat.”
(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Förhoppningsvis förbättrades härefter Åkerblads levnadsvillkor.

Men åter till moral, sedlighet och ordning. Det var tydligen omöjligt för prästerskapet att få ungdomen in på den smala vägen. Men skam den som ger sig. Vid sockenstämma den 5/4 1812 var det klart med nya varningar, nya bestraffningar och nya bestraffningsmetoder:

”1:o. De varningsgrader, som Kyrko Lagen i 10 Cap. utsätter, bibehållas för smärre förbrytelser, å hvilka ingen klar Lag är.

2:o. Med betjänt eller Dräng, som under förbuden tid och å Sön- och helgedagar besöka Krog eller Gästgifvare Gård, hvarest han ej tjenar, eller som skjutsande eller resande eller i andra Lagliga ärender dröjer, förfares efter Värfnings Stadgans 17 § mom 8. Församlingen önskar, att något deremot svarande straff äfven måtte utsättas för allt annat folk.

3:0. Besträffningar för dem, som finnas af starka drycker öfverlastade på vägar, eller i hvarjehanda Sammankomster af folk, eller hvar som hälst, verkställas efter gällande Lag med 1 Riksdaler 32 skillingar. Med dräng eller betjent, som tredje gången blifvit dömd och straffad för fylleri, förhållas efter Värfnings Stadgans 17 Cap 10 mom. Flere än desse, som fortfara i fylleri, torde och böra alfvarsamligen straffas.

Pastors enskildta mening var, att för fylleri icke annat än Kroppsstraff borde gälla. Hustru och barn lida redan nog mycket och oskyldigt, då mannen och fadern förstör i fylleri deras goda. De lida med af de böter som af honom uttagas och straffas derigenom hårdare än han. Och fara är, att drängar, hvarpå är brist och hvaraf så få lefva nycktre, skola förstå att öka sina redan nog dryga löner i samma mon, som deras täta rus genom böter blifva dem dyrare.

4:o. Oljud, Svordomar, kif och trätor, får man beklagligen höra ofta nog till allmän förargelse i byar och på vägar vid alla slags Sammankomster till auctioner, Lektugor vid tjenstefolkets flyttningar om helgedagseftermiddagar och, annan dag jul om morgonen, då ungdomen går sitt så kallade Staffans skede. Häremot föreslogs 2 riksdalers vite, för hvar och en som sådant oljud öfvar.

Samma bot vore äfven för dem, som lägga sig tillsammans natten till annandag Jul, som oseden är, för att tidigt om morgonen under supande och skrik vandra byarna emellan. Sker slagsmål, när eller hvar som häldst, gälle hvad allmänna Lagen i Missgernings Balken efter dess olika beskaffenhet stadgar. För alla förbrytelser å Sabbat, bötes dessutom serskildt för Sabbatsbrottat efter Lag.

5:o. Om någon till öfvermaga försäljer hetsiga drycker, böte 6 Riksdaler, 32 skilling. Lag samma vore för Föräldrar, som tillåta sine Barn att medhafva brännvin till auctioner, Lektugor eller andra sammankomster för att dermed tractera andra till inbördes öfning i fyllerilasten.

6:o. Till ordning vid auctioner efterlefves Landshöfdingens Kungörelse af d 22 Sept. 1810. Föräldrar må vid 1 Riksdaler vite ej tillåta barn under 15 år att gå på Auctioner, så framt icke under deras eller andra sediga och stadgade personers uppsigt.

7:o. De, som hålla Lönnkrogar, pliktfällas till 3 Riksdaler 16 skillingar för oloflig Brännvinsminutering hvarje gång, enligt Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelse eller öfver utsatt tid, besöker sådana ställen, plikte lika med dem, som besöker annan krog.

8:o. Som de vid Michaelistiden bruklige Lektugor bidragit till flere oordentligheters och odygders utöfning och Tjenstedrängar i synnerhet missbrukat den dem förunte Friveckan till dansande, supande och fylleri hela Veckan till ända, hvarigenom den delen som kan vara öfrig af Lönen förslösas och Föräldrar ej sällan funnits så litet tänkande att de tillåtit sine barn deltaga i samma utsväfnings, så har Församlingen tid efter annan varit omtänkt huru sådane ordningar måtte förekommas, och derföre slutligen pliktfällt den husvärd, som lemnade rum härtill till 4 Riksdaler Banco. Detta har haft den påföljd, att väl inga Lektugor hållits i Fri Veckan; men att folket istället, sedan de börjat den nya tjensten, gått ifrån sine Husbönder och då använt flere dagar till hvad dem i Friveckan varit förbudt. Församlingen, som ej vill neka sitt tjenstefolk ett nöje, som kan vara lofligt och måttligt, ändrade nu denna Författning i så måtto: att en Lektuga skall i Michaelismässoveckan få hållas i hvar by; men den skall slutat kl. 11 om aftonen.

9:o. Till hämmande af de Lekstugor, till hvilka ungdom och Tjenstefolk tagit sig den oseden, att nästan alla helgdagskvällar samlas och der de fortsätta sine nöjen till andra morgonen, hvarifrån de antingen icke hemkomma följande dagen eller och alldeles oskicklige till något arbete, förbödo nu alfvarsammeligen att inga Lekestugor få hållas oftare än i Högtiderna Jul, Påsk och Pingst, Midsommarn ock, som förut är händt, i Michaelsmässo Veckan, en i hvarje by. Dessa Lekstugor skola slutas kl. 11 om aftonen, och de som dem bivistat då gå till sina hemvist.

Den Husvärd, som vill lemna rum för Lekstuga, skall vara pliktig att i samråd med Upsyningsmannen i byn dertill utsätta tiden, på det att han må kunna vara tillstädse och handhafva ordningen. Försummar Husvärd detta eller tillåter längre Sammankomst än till kl. 11 böte 11 Riksdaler.

10:o. Mer än en gång har blifvit öfverklagadt, huru Tjenstefolk och ungdom löpa byar emellan om nätterna och föröfva allehanda odygder. Föräldrar och Husbönder förmanades att hafva öfver sitt Husfolk en noga uppsikt och ålades 1 Riksdaler plikt på den, vare sig barn eller tjenstehjon, som utan Husbönders eller Föräldrars tillstånd ligger utom deras Mangård, Vår, Sommar, Höst eller Vintertid.

11:o. Med Tjenstefolk, som tager sig fridagar utom Husbondes tillstånd förhålles efter Tjensthjonsstadgan.

12:o. För Husbönder, som vårdslösa den dem tillhöriga närmare tillsyn öfver tjenstefolks seder och upförande fanns svårighet vid att utsätta någon bestraffning i närvarande tid. Dem ålades endast att då plikta med 1 Riksdaler Banco, när de ej hos Upsyningsmannen eller Kyrkoherden anmäla det tjenstehjon, med hvilket de hafva skälig orsak till missnöje.

13. Upsyningsmän tillsattes för alla Byar, enstaka hemman och Torp. Detta är hvad Församlingen hemställer. Misstroende sina insikter att stifta Lagar underkastar hon sina öfverenskommelser en högre och visare pröfning och slutar med den önskan, som hon tror skulle bidraga till ändamålet.

Att i dessa ämnen en lika författning öfver hela Länet måtte vidtagas. Erfarenheten har visat huru svårt det är att förmå Allmänheten till efterlefnad af en ordning i en församling, som icke finnes uti andra:

Att Kyrkorådet måtte tilläggas den aktning, som Lagen i Rättegångs Balken 14 Cap. 7 § tillägger Domaren:

Att Upsynings- och Sexmännen måtte njuta samma laga hägn som Kronans betjente och att deras ofredande måtte medföra det straff som 18 Cap. 9 § missgernings Balken jemförd med Kongl. Förordningen 1779 föreskrifver:

Att något vite må kunna föreläggas en Upsyningsman, som visade sig försumlig:

Att något måtte stadgas om Bevisnings Sättet. Om icke ett Vittne jemte Upsyningsmannen eller Angifvaren får gälla för fullt bevis, torde sällan någon förbrytelse kunna göras bevislig, hälst i denna församling, der nästan aldrig någon omväxling af Invånare och tjenstefolk sker och der Allmogen är nästan öfverallt med hvarannan nära beslägtad.

Att den, som icke hörsammar Upsynings- eller Sexmannens kallelse att inställa sig inför Kyrko Rådet, som anklagad eller Vittne måtte anses och böta såsom den, som förfallolöst för sitter Laga Stemning. Att den, som vägrar att åtfölja och biträda Upsyningsmannen, då han behöfver att göra en förbrytelse bevislig, så väl som den, hvilken hört som vittne, icke sagt sanningen, och den man sedan, när som häldst kan bevisa att han saken afvetat, måtte för sådant förhållande, hvarigenom han skyddat odygden, alfvarligen bestraffas:

Att någon betydlig andel af Böterna måtte tillfalla Upsyningsmannen eller Angifvaren och att de som kallas till Vittnen måtte få ersättning af förbrytaren för sin tidsspillan. Och ändteligen att gränsorna måtte noga utstakas emellan de mål med hvilka Kyrkorådet äger att sig befatta och dem, som böra hos Landshöfdingen anmälas eller till domstolen hänskjutas.”
(Österåker KA vol. K I:2. ULA)

Jag citerar hela protokollet därför att det ger oss en aning om hur forna tiders präster, dock inte alla, men många av dem, gjorde allt för att stävja sina församlingsbors längtan efter glädje och avkoppling från vardagslivets hårda slit.

ÅKERBLOM KARL HJALMAR fiol, sång

Torpare från Nytorp, Österhaninge s:n.

Född 25/3 1865 i Sjötäppan, Dalarö s:n.

Son till torparen Matths Gustaf Åkerblom och Anna Lovisa Boderus.

Död 1914.

Gift med Gustafva Charlotta Jansson.

Han var en mycket populär spelman, inte bara för sin musikbegåvning utan mera för sitt egendomliga uppträdande och för sitt inte allt för tilltalande utseende. Han hade för vana att stampa takten så hårt att enbart detta skulle ha räckt att tråda en dans efter. Det råder emellertid ej något tvivel om att denne Hjalmar var kolossalt musikintresserad. Han kunde gå mellan gårdarna på sommarkvällarna och spela samtidigt som han sjöng.

(Sörmlandslåten nr 2-3, 1972)

ÅKERLIND ERIK, "NYDALSSKRÄDDARN" fiol

Skräddare m.m. från Nydal, Högsjö station, Västra Vingåkers s:n.

Född 15/5 1826 i Billsbro Västergård, Västra Vingåkers s:n.

Son till bonden Pehr Larsson och Kjerstin Ersdotter.

Död 11/3 1920.

Gift 1:o med Ingrid Persdotter.

Gift 2:o med Carolina Ersdotter.

Han lärde Johan Larsson från Perstorp att spela fiol.
(ULMA acc. nr. 7481)

Henry Sjöberg nämner spelmannen Åkerlind i sin uppsats Dyngdansen publicerad i Sörmlandslåten nr 4, 1981 och beskriver honom som en tusenkonstnär av sällsynt slag. Uppsatsen är för övrigt en utmärkt skildring av flydda tiders nöjesliv och jag citerar ett litet stycke:

"Han (dvs Åkerlind) var skräddare, smed, skomakare, målare och snickare. Dessutom skötte han sitt lilla ställe och sköt tjäder på spel, vilket ju var tillåtet förr i tiden. Förutom allt detta var han känd som en duktig fiolspelare, som alltid medverkade vid de verkligt unika 'dyngbrölloppen' vid Bisstorps gård.

När trädan på sensommaren var färdiggödslad, kördes vagnar och redskap ner till sjölandet för att rengöras ordentligt. Gödselkörningen och sprättningen var ett otrevligt arbete, och för att fira dyngkörningens avslutande för året anordnades fest på Bisstorps magasin. Då smyckades en ung flicka till 'dyngbrud', och till Åkerlinds toner trädde dansen av de stora ungdomsskaror, som fanns på de stora godsens."

"Han kom tidigt i skräddarlära och var med på den tid, då skräddarna ambulerade från gård till gård," skrev signaturen Emanuel i Folket i en uppsats om Åkerlind i tidningens nummer den 3/4 1959, och han fortsätter:

"Från denna tid hade han många lustiga historier och paschaser att berätta. Då lynnet var som bäst, kunde han även deklamera gesällvisor, bl. a:

På vägen, så trägen, gesällen vandrar fram
då man kommer till en stuga,
folk de stå i rad och buga,
ty man är en vandrande gesäll etc.

Han brukade även berätta om den dyrtid som rådde i samband med fransk-tyska kriget 1870-71 samt om nödåret 1868, då ingen nederbörd föll på ett helt år och källorna sprack i botten. Stora hopar av tiggare gick efter vägarna till utseendet som levande skelett. Han kunde även förtälja om den hemska skryvaderstidan 1850, då i 40 graders köld och full snöstorm enbart i Västra Vingåkers s:n fem personer frös ihjäl.

Men ett soligt leende gick över hans drag då han drog sig till minnes festligheterna överallt i Sverige med anledning av Karl XIV Johans 80-årsdag.

Så småningom kom Åkerlind att bosätta sig i 'lilla stugan' vid Nydal uti närheten av Högsjö station, där skradderiet en följd av år fick utgöra det huvudsakliga näringsfånget, även om det dock inte räckte alla dagar på långt när. Där hade han även en smedja och lagade söndriga saker åt folk, skodde hästar o s v. Som han också var målare och snickarkunnig, var han även anlitad av folk för dylika arbeten, skar in glastrutor m m. Skomakaryrket var han inte heller främmande för. Om något gick sönder för folk, av vad slag det än var, en lampa, en kaffekvarn eller en tavelram, ja, då var det att 'gå te skraddarn'. Han visste råd för allt, lödde och förtennade och rumsterade med allehanda.

Men det räckte inte med allt detta, han var även småbrukare med två kor. Ladugården var av ett ganska antikvariskt utseende, delvis nedgrävd i marken i en backsluttning. Varmt var det därinne och ingalunda mörkt, det fanns nämligen fönster över dörren. Den täppa på något över tunnlandet, som hörde till hans stuga, räckte ju inte till för foderåtgången till två kor, men då slog han stora stycken i de s k Skräck-kärren och gjorde bl. a. höstack på en holme och tog hem fodret vintertid, ibland på dragsläde.

Med sin gamla mynningsladdare var han ibland ute i skogarna tidigt på morgnarna och 'knäppte' något matnyttigt som tillskott på matsedeln; att skjuta tjäder på spel uppe på Jordbergen var för honom ett kärt nöje och han kom sällan tomhänt hem efter en sådan expedition. Då gäddorna lekte om våren gick de upp från sjön i bäckar och kärr och då kunde man se 'skräddarn' beväpnad med en lång stör ute för att 'slå gäddor', ett för övrigt vanligt sätt att fiska förr i världen. Den som var skicklig, kunde på så sätt slå flera gäddor i ett slag, ett fångstsätt som blev vanligt sedan ljustret förbjöds.

Trots alla sysslor och bestyr som Åkerlind hade, hann han även med att sköta om musiken på skördekalas, bröllop m m, och han hanterade sin fiol med i vida kretsar känd bravur. Han var självskriven spelman på de vid Bisstorp förekommande s k dyngbröllopen – en fest, som ägde rum på sommaren då trädan blev färdiggödsblad – och började alltid sitt program med en sprittande Bergslagspolska: 'Krus, näck å blad' och slutade i regel med en smekande vals: 'Vårblomman' eller 'Myrtenkronan'.

Ja, mycket hann han med under sin långa levnad, Nydalsskräddarn.”

Hans stuga fanns kvar ända in i slutet av 1950-talet med vårdträdet han en gång i sin krafts dagar planterade.

ÅKERSTEIN JOHAN ALBERT fiol, orgel

Organist klockare och skollärare i Julita s:n.

Född 26/5 1818 i Skolhuset, Västra Vingåkers s:n.

Son till skolmästaren Henric Eric Åkerstein och Albertina Maria Elisabeth Enhörning.

Gift med Carin Sohlén.

Han gav fiollektioner åt intresserade bygdespelmän, bl. a. en begåvad elev sedermera storspelmannen Albert Boström.

Boström gjorde en uppteckning av Österåkers Brudmarsch i dess ursprungliga form, ”däri Tonerna nog avskrivits rätt, men där Taktstreck och Noternas tidsvalörer blivit mycket felaktigt upptecknade”, berättar Millerste-Kal i sina anteckningar rörande den vackra gamla brudmarschen och fortsätter:

”Då undertecknad år 1924 genom min Spelmans Elev och Spelmanskamrat Karl Gustaf Olsson i Skogstorpstugan, Julita socken, fick se gamle Spelman Boströms felaktiga uppteckning, bad jag för Själ och Pina min Spel Elev K.G. Olsson, som spelade tillsammans med gamle Boström, att låta denne grundligt Gehörspela Marschen för Karl Gustaf Olsson, som sedan Justerade och noggrant Arrangerade Notskriften och provspelade Österåkers Brudmarsch tills den blev perfekt i sin ursprungliga form, så som gamle Boström hört och lärt denna Wackra Marsch av Musik Direktör Åkerstein Julita.

Utan detta, Spelman Karl Gustaf Olssons, Skogstorpstugan, Julita ingripande, att medan gamle Spelman Boström ännu levde, justera noterna rätt, hade den ursprungliga Ivan Petrejs Komposition varit förlorad och endast existerat uti Gehörspelarnes Stympade Varianter.”

(Ur Karl Erikssons anteckningar, i kopia förvarade i SSF:s arkiv)

ÅHR GUSTAF fiol

Dräng från Hormesta, Nykyrka s:n.

Född 30/6 1816 i Sittuna soldattorp, Bettna s:n.

Son till soldaten Gustaf Åhr och Maria Jansdotter.

Gift 1:o med Stina Cajsa Fredriksdotter.

Gift 2:o med Carolina Lovisa Mossberg.

ÅRDALAFLICKAN fiol

Oidentifierad kvinnlig spelman.

Möjligen härstammade hon från Årdala s:n. Hon uppges ha varit gift i Nyköping med en man vid namn Åkerman.

ÅSTRÖM KLAS fiol

Spelman från Torsåkers s:n.

En låt efter honom upptecknades av Olof Andersson och ingår i hans samling Sörmländska låtar som nr 609.

ÖBERG ANNA se LENNGREN ANNA ANDERSDOTTER

ÖBERG AUGUSTA MATILDA se BRÅDD AUGUSTA MATILDA ANDERSSON

ÖBERG JOHAN AUGUST sång

Skomakare från Öråsen, Länna s:n.

Född 10/2 1829 i Öråsen, Länna s:n.

Son till skräddaren Eric Öberg och Lotta Jonsdotter.

En visa efter honom sjöngs mycket på 30-talet, och har funnits i skillingtryck, ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 347:45b sid. 283.

(Jansson Sven Bertil. Ord är inga visor. Julius Bagges melodiuppteckningar efter Gustaf Ericsson i Härad. Artikel publicerad i Sumlen, årsbok för vis- och folkmusikforskning 1983)

ÖBERG JOHAN ERIK sång

Torpare och skräddare från Norrstugan, Strängnäs landsförsamling.

Född 18/11 1804 i Norrstugan, Strängnäs landsförsamling.

Son till skräddaren Carl Öberg och sångerskan Anna Andersdotter Lenngren.

Död 16/11 1857.

Gift med Anna Cathrina Grandin.

Sonen, skolläraren Johan Emil Öberg, vars hustru Augusta Matilda Brådd även var traditionsbärare av visor, har upptecknat visor och melodier sjungna av fadern, farmodern och hustrun.

Originaluppteckningarna förvaras i Musik. Akademiens bibliotek, men kopior ingår i SSF:s samlingar i GW-stugan, Malmköping.

År 1845 dömdes han 1:a resan för fylleri. Flyttade till Strängnäs stad år 1854, där han dog 16/11 1857.

(Anm: Fylleridomen är felaktig och avsåg brodern Carl. "...skräddaren Carl Öberg ... fälles för fylleri å allm. näringsställe att böta såsom för första ggn 3 daler 16 skilling eller i brist däraf undagå fyra dagars fängelse vid vatten och bröd. (Strängnäs dombok 9/6 1845. Uppgift från Åke Öman. 2008)

ÖBERG KARL JOHAN EMIL upptecknare

Folkskollärare, tidningsutgivare och visupptecknare.

Född 8/11 1828 i Norrstugan Strängnäs landsförsamling.

Son till skräddaren Johan Erik Öberg och dennes hustru Anna Cathrina Grandin.

Modern hade tjänat piga hos filosofie lektorn, professorn och magistern Johan Erik Strömberg i tolv år innan giftermålet och vid Emils dop var professor Strömberg, hans fru och en farbroder till Emil närvarande.

Emil Öberg utbildade sig till folkskollärare och hans första anställning blev i Lunda socken, där han verkade 1861-66. Efter ett år i Stockholm kom han 1867 till Eskilstuna, där han var skriven som skollärare och litteratör.

Enligt Wikipedia var han utgivare av flera tidningar: Eskilstuna Allehanda 1870—74, 1879—80 och 1884, Hedemora Tidning 1876-78, Torshälla Veckoblad 1882 och Friskytten 1884.

1876-78 finns han i Hedemora och arbetar med Hedemora tidning, sedan tillbaka till Eskilstuna. 1885 flyttar han slutligen till Trosa, där han bor till sin död den 22 mars 1900. Han är begravd vid Trosa stadskyrka.

Under tiden i Lunda upptecknar Öberg ett trettiotal visor som 1877 börjar publiceras i Södermanlands Fornminnesförenings skrift Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria.

Öberg har även upptecknat visor efter sin far, som denne lärt av sin mor Anna Öberg (se Lenngren, Anna Andersdotter) samt visor efter sin första hustru Brådd Augusta Matilda Andersdotter (se denna). Dessa uppteckningar finns i Musikaliska Akademiens bibliotek. Kopior finns i SSF:s samlingar. (Uppgifter från Åke Öberg, V Husby, Söderköping 2008)

ÖBERG KNUT ALFRED fiol

Snickare från Tullgarn, Hölö s:n.

Född 18/12 1843 i Fredriksdal, Vagnhärads s:n.

Son till befallningsmannen Anders Öberg och Catharina Andersdotter.

Död 1935.

Gift med Emma Josefina Andersdotter.

En polska efter honom finns upptecknad av Olof Andersson och ingår i hans samling Sörmländska låtar som nr. 622.

ÖBERG KNUT JOHAN EDMUND fiol mm

Militärmusiker från Trosa

Född 27/9 1896 i Trosa

Död 12/3 1964. Begravd i familjegraven, Trosa.

Son till litteratören Karl Johan Emil Öberg och Anna Aurora Aulin Persson Öberg

Spelade i sin ungdom i kapellet Trosalundspojkarna innan han började sin musikutbildning i Strängnäs för att senare bli anställd som musikfanjunkare vid

Kapellet Trosalundspojkarna
Edmond Öberg, bröderna Hilmer och Arvid Andersson, Sven Bergman, Erik Eriksson
Foto ur Claes Hagströms samling, Södermanlands Spelmansförbunds arkiv

I13 i Falun till sin pensionering, då han flyttade till Sala.

Edmond Öberg har komponerat en del melodier - Edanö-valsens, Stensundsvalsens, Bass-hambo, Ornäsvalsens m.fl.
(Uppgifter från Åke Öberg, V Husby, Söderköping 2008)

ÖHLANDER DANIEL AUGUST fiol, basfiol

Organist och klockare från Barva s:n.

Född 29/6 1828 i Klockargården, Barva s:n.

Son till klockaren Erik Ölander och Catharina Lovisa Wallin.

Gift med Hedda Sofia Hedberg.

Ett par polskor efter honom ingår i SvL Söd. En av dem kallas ”Tras-Erkers byxor”.

En av hans spellärjungar var Frans Otto Mellqvist och en annan var Erik Alfred Hellmark.

Han ansågs vara en av de främsta spelmännen i trakten, och hans storhet är vida omvittnad av ett stort antal spelmän som fått sin undervisning av honom.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

ÖLIN LARS EDVARD fiol

Bondson från Bredgården, Vik, Fogdö s:n.

Född 24/4 1845 i Bredgården, Vik, Fogdö s:n.

Son till bonden Lars Erik Jonsson Ölin och Brita Sofia Persdotter.

Död 11/8 1863.

I sin samling Folkmusik från norra Södermanland I nämner K.P. Leffler en handskriven notbok från Fogdö, som bar påskriften: ”Notbok tillhörig Lars Edvard Ölin. Primo 1866”, och ett par av låtarna ingår i Lefflers samling.

Anmärkningsvärt är att spelmannen bara var 18 år gammal. Leffler säger dock ingenting om att Ölin skulle vara den som skrivit notboken, endast att den var hans tillhörighet.

ÖSTERBERG HALTA

(Uppgifter saknas i manuskriptet)

ÖSTERGREN PER GUSTAF fiol

Lantbrukare från Viby, Spelviks s:n.

Född 26/1 1821 i Östra Enby s:n.

Gift med Carolina Sofia Larsdotter.

Låtar efter honom upptecknades av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 22290:4.

ÖSTERLUND GERDT CARL fiol

Skomakeriarbetare från Nyköping.

Född 8/4 1838 i Nyköpings västra församling.

Son till arbetskarlen Peter Jönsson Österlund och Anna Stina Ersdotter.

Gift med Johanna Carolina Mobäck.

En polska, ”Österlunds polska” finns upptecknad av Vitalis Karlsson, som i samband med notuppteckningen angivit:

”Österlund var skomakare i Nyköping samt duktig spelman. Denna polska har han diktat själv i slutet av 1800-talet, den sista reprisen påstås han ha diktat på väg till Rosenkälla utanför Nyköping en lördagseftermiddag, då han vilade sittande på en sten. Samma kväll spelade han polskan på Rosenkälla loge.

Österlund dog i början av 1900-talet vid hög ålder, men trots åren spelade han säkert, rent och livfullt tills kort tid före sin bortgång.”

(Uppteckningen ingår i SSF:s samlingar i GW-stugan, Malmköping)

ÖSTERLUND LARS JOHAN fiol

Korpral från Båsenberga soldattorp, Västra Vingåkers s:n.

Född 18/4 1816 i Leby backstuga, Julita s:n.

Son till torparen Pehr Pehrsson och Anna Stina Persdotter.

Död 1/5 1889

Gift med Greta Lovisa Holmberg.

Österlund var en ovanlig musikbegåvning och är känd för sina valser.
(Ur anteckningar i SSF:s arkiv i GW-stugan, Malmköping)

EFTERSKRIFT

Författaren och utgåvan

Författaren, genealogen, radiomannen mm Lars Erik Larsson, föddes i Göteborg 1931. Fadern var pastor i Svenska Israelmissionen och familjen fick då och då byta bostadsort, men som vuxen blev Uppland hans hembygd. Till vardags arbetade han på Landsarkivet i Uppsala där han hade nära tillgång till olika statliga arkiv från Uppsala, Sörmlands, Örebro, Västmanlands och Dalarnas län.

Lars-Erik Larsson (1931 – 2006)
Foto Gösta Brandberg

Han hjälpte många släktforskare med uppgifter och skrev många artiklar och böcker. Efter sin första bok om uppländska klockare och organister *Organister och klockare i Uppland, Svartsjö kontrakt* började han söka efter dessas elever – det ålåg nämligen klockare och organister att både svara för musik vid större kalas i socknen och ta emot 'nylärningar'. Resultatet av detta arbete blev boken *Uppländske spelmän under 4 århundraden* (Upplands Grafiska AB 1980, ISBN 91-970228-1-0) och han beslöt sig därefter att göra motsvarande arbete för Sörmland. Södermanlands Spelmansförbund har ett omfattande arkiv med både eget material och kopior från andra institutioner och Lars Erik Larsson gick successivt genom

merparten av samlingarna och kompletterade spelmansuppgifterna med biografiska data och andra uppgifter från andra källor.

Resultatet blev ett manuskript på över 550 sidor med uppgifter om mer än 700 spelmän och sångare som verkat i Sörmland – flertalet under 1800-talet eller det tidiga 1900-talet, en mindre del från 1700-talet och några enstaka var från slutet av 1600-talet. Ett fantastiskt material – men det blev aldrig tryckt - någon finansiering stod inte att finna till den omfattande utgåvan.

Lars Erik gick bort 2006 och fick inte uppleva att materialet äntligen (2008) publicerades – visserligen inte i tryckt form, utan på Internet, men därigenom tillgängligt för många.

Manuset har digitaliserats i sin helhet utan andra ändringar än uppenbara stavfel och smärre felaktigheter. Några enstaka förtydliganden har lagts som fotnoter. 700 spelmän och sångare är ett väsentligt antal men läsaren kommer kanske ändå att sakna några namn, men Lars Eriks urval har bibehållits – med ett enda undantag; August Widmark i Vingåker saknades. Han var 1800-talets mest kände spelman i västra Sörmland och det har givetvis inte undgått författaren. Sannolikt hade han ett separat material om storspelmannen, men av någon anledning kom det inte med i manuset. Här har en komplettering skett.

Successivt har skriften illustrerats med bilder samt utökats med fler spelmän.

Lars Eriks farfar var spelman och finns med i den uppländska utgåvan. Han hette Lars August Larsson, född 1859 i Nora och var aktiv spelman tills han gifte sig. Lars-Erik kommenterar sin egen roll: "...jag är ett av hans barnbarn. Tyvärr har jag ej begåvats med förmåga att traktera instrument, men ärvt ett levande intresse för musiken och då speciellt allmogemusiken och dess utövare både nu och i gången tid. Ett intresse som varit förutsättningen då det gällt att färdigställa denna spelmansmatrikel."